

نستازمان تنظیم سوزم همت سوزات

سوزانه‌های صوت و تصویر فراگیر

ساترا

دفتر مطالعات تنظیم‌گری رسانه

هم‌اندیشی

بررسی پیامدهای انتشار سریال‌های ترکیه‌ای بر بستر رسانه‌های آنلاین ایرانی

«زمستان ۱۳۹۹»

پیام

عنوان:

هم‌اندیشی بررسی پیامدهای انتشار سریال‌های ترکیه‌ای بر بستر رسانه‌های آنلاین ایرانی

سال انتشار / محل انتشار:

زمستان ۱۳۹۹ / تهران

تدوین‌کنندگان:

آرین ابراهیمی‌نژاد، فاطمه منتظری هدشی،

حمیدرضا رهرو، رضا حیدری

حوزه:

حکمرانی محتوا

نوع سند:

گزارش هم‌اندیشی

واژگان کلیدی:

هم‌اندیشی، سریال ترکیه‌ای

«استفاده از مطالب گزارش با ذکر منبع مجاز است»

④ سازمان تنظیم مقررات رسانه‌های صوت و تصویر فراگیر

در فضای مجازی چه مأموریتی دارد؟

سازمان تنظیم مقررات رسانه‌های صوت و تصویر فراگیر (ساترا) به‌منظور تحقق منافع عمومی در سپهر خدمات رسانه‌ای صوت و تصویر فراگیر و با هدف ارتقای ظرفیت حکمرانی، حفاظت از مرزهای و توسعه بین‌المللی نفوذ رسانه‌ای کشور، ارتقای استانداردهای محتوایی و افزایش سهم و رونق تولید محتوای اسلامی-ایرانی، جلوگیری از انحصار رسانه‌ای و حفاظت از رقابت منصفانه، توسعه زیست‌بوم نوآوری و فناوری صنعت صوت و تصویر، توانمندسازی و حفاظت از حقوق و داده‌های کاربران، مرجعیت و حفاظت از محتوای خدمت عمومی و توسعه و پایدارسازی صنعت رسانه‌ای بومی و افزایش سهم آن از ترافیک شبکه بنیان نهاده شده است.

دفتر مطالعات تنظیم‌گری رسانه ساترا به‌عنوان بازوی پژوهشی-سیاستی ساترا تلاش می‌کند ضمن تولید و ترویج ادبیات حوزه حکمرانی، سیاست‌گذاری و تنظیم‌گری رسانه و ارتباطات، اقدامات سازمان را با نگاهی کارشناسانه و علمی مورد بررسی قرار دهد تا از همین طریق ساترا به منزله سازمانی شواهدمحور و مبتنی بر پژوهش به انجام وظایف خود بپردازد. دفتر مطالعات بخش قابل‌ملاحظه‌ای از نتایج این تحقیقات را برای مسئولان عالی‌رتبه، مدیران سازمان‌ها، نخبگان و کارشناسان این حوزه ارائه می‌کند و همچنین برای سهولت دسترسی عموم، این پژوهش‌ها را در قالب‌های مختلف نیز منتشر می‌کند. اهم اهداف این دفتر عبارت است؛ از انجام پژوهش‌های بنیادین در حوزه حکمرانی، سیاست‌گذاری و تنظیم‌گری رسانه، انتقال دانش روز حوزه تنظیم‌گری رسانه، توسعه شبکه پژوهش‌گران و سیاست‌پژوهان، تربیت نیروی پژوهشی و هدایت ساترا به سوی اقدامات تنظیم‌گرانه مبتنی بر پژوهش. بر همین اساس، سند پیش رو، بر بخشی از وظایف یادشده جامه عمل می‌پوشاند.

مقدمه

- ساترا، به عنوان نهاد تنظیم‌گر رسانه‌های صوت و تصویر فراگیر در ایران به دنبال جمع‌آوری آرا و نظرات نخبگان و ذی‌نفعان حوزه رسانه‌های آنلاین به منظور بررسی اثرات انتشار مجموعه‌های نمایشی (سریال) ترکیه‌ای در سرویس‌ها و پلتفرم‌های آنلاین ایرانی (همچون VODها) بوده تا از خلال این هم‌اندیشی بتواند فرآیند تصمیم‌گیری مشارکتی را به‌عنوان یکی از ابزارهای تنظیم‌گری توسعه داده و در نهایت تصمیم بهینه‌ای را اتخاذ کند.
- مجموعه‌های نمایشی (سریال) ترکیه‌ای به مجموعه‌های درام‌هایی اطلاق می‌شود که در کشور ترکیه و عمدتاً با مضامین عاشقانه از دهه ۱۹۹۰ تاکنون تولید شده‌اند.
- در فضای رسانه‌ای ایران، در ابتدا این سریال‌ها در دهه ۸۰ شمسی مورد توجه مخاطبان آذری‌زبان قرار گرفت که از طریق امواج ماهواره‌ای اقدام به دریافت سیگنال شبکه‌های تلویزیونی کشور ترکیه می‌کردند. در فاز دوم و در انتهای دهه ۸۰ و ابتدای دهه ۹۰ شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای فارسی زبان اقدام به دوبله و انتشار این آثار کردند و اکنون در فاز سوم با توسعه صنعت رسانه‌های صوت و تصویر آنلاین در ایران برخی از این سرویس‌ها و پلتفرم‌ها اقدام به عرضه مجدد این محصولات فرهنگی کرده‌اند. در این هم‌اندیشی تلاش شده پیامدهای این مسئله از طریق جمع‌آوری نظرات ذی‌نفعان و متخصصان مورد بررسی قرار گیرد.

هدف از هم‌اندیشی

- بررسی اثرات و پیامدهای فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی انتشار مجموعه‌های نمایشی ترکیه‌ای در رسانه‌های آنلاین ایرانی
- بررسی اثرات انتشار مجموعه‌های نمایشی ترکیه‌ای بر صنعت تولید و انتشار محتوای ایرانی
- دستیابی به پیشنهادهای سیاستی و تنظیم‌گرایانه در مواجهه با انتشار مجموعه‌های نمایشی ترکیه‌ای در رسانه‌های آنلاین ایرانی.

چارچوب شکل‌گیری مسئله

اگرچه به‌علت نبود زیرساخت‌های ملی و منابع مالی مناسب، تلویزیون تا دهه ۱۹۹۰ میلادی در ترکیه چندان توسعه پیدا نکرده بود، پخش محتواهای سرگرم‌کننده از طریق تنها شبکه تلویزیونی دولتی آن کشور (TRT1) مورد استقبال شهروندان ترکیه قرار گرفته بود. با در دستور کار قرار گرفتن سیاست بازار آزاد و نزدیک شدن بیش از پیش مردم به سبک زندگی غربی توسط دولت ترکیه، جهشی در صنعت رسانه‌ای این کشور به وقوع پیوست. در ابتدا سرمایه‌داران ترک احساس کردند که یکی از بهترین راهکارها برای توسعه فعالیت‌های اقتصادی و دستیابی به نفوذ سیاسی، ایجاد شبکه‌های تلویزیونی است و بر همین مبنا در سال ۱۹۸۹ نخستین

شبکه تلویزیونی این کشور توسط احمد اوزال و جم اوزان آغاز به کار کرد که در ادامه این روند موجی از شبکه‌های تلویزیونی خصوصی توسعه یافتند. اولین سریال تلویزیونی این کشور در سال ۱۹۸۶ تولید شد اما به تدریج با خصوصی شدن تلویزیون در ترکیه، موج تولید سریال در این کشور شتاب روزافزونی گرفت و شبکه‌های ترکیه‌ای با فروش سریال‌های خود به شبکه‌های بین‌المللی و پخش این سریال‌ها در قالب سرویس‌های ویدیویی همچون نتفلیکس توانستند در جهت بین‌المللی شدن و دیده شدن این صنعت گام بزرگی بردارند تا حدی که تا کنون سریال‌های ترکیه‌ای به بیش از ۱۹۰ کشور صادر شده است. سریال‌های ترکی در بازنمایی شرایط فرهنگی-اجتماعی ترکیه نقش بسیار مهمی ایفا کردند؛ آن‌ها توانستند در رشد اقتصادی جامعه خود نقش مهمی ایفا کنند به صورتی که در حال حاضر ترکیه بزرگ‌ترین صادرکننده سریال‌های تلویزیونی به کشورهای خاورمیانه و همچنین کشورهای هم‌چون مکزیک و برزیل است.^۱

پس از پخش سریال‌های تاریخی ترکیه‌ای که عظمت باستانی امپراتوری این کشور را به نمایش گذاشتند، خیل عظیمی از گردشگران به منظور بازدید از مکان‌های تاریخی، روانه این کشور شدند و همچنین این سریال‌ها به لحاظ اقتصادی در ترغیب مخاطبان برای سرمایه‌گذاری در این کشور، معرفی محصولات فرهنگی آن و فروش محصولات و کالاهای ترکی، به ویژه در حوزه پوشاک، اثرات قابل توجهی بر جای گذاشته است. البته این سریال‌ها گاهی بر اساس راهبردهای جذب مخاطب، مولفه‌هایی را به نمایش می‌گذارند که با بستر اجتماعی خود جامعه ترکیه نیز هم‌خوانی ندارد و می‌توانند منجر به ظهور پیامدها و کژکارکردهای سوء فرهنگی و اجتماعی بر جوامع گوناگون شود. برای نمونه برخی از گزارش‌ها نشان می‌دهد عوارض سوء سریال‌های ترکی، کانون خانواده‌های ترکیه‌ای را نیز تهدید می‌کند به طوری که پخش این سریال‌ها موجب افزایش ۴۰ درصدی طلاق در خانواده‌های ترکیه‌ای شده و حتی این سریال‌ها روی قشر نوجوان و جوان ترکیه تاثیر گذار بوده و موجب افزایش روابط نامشروع در میان این رده از افراد در این کشور شده است.

در عین حال سریال‌های ترکیه‌ای توانسته‌اند تا با قدرت تمام بازارهای منطقه‌ای و بین‌المللی را فتح کنند. برای نمونه در افغانستان، که صنعت پخش تلویزیونی به نسبت سایر کشورها نوپاتر است، این سریال‌ها توانسته‌اند طیف گسترده‌ای از مخاطبان را به خود جذب کنند، به میزانی که برخی از گزارش‌ها نشان می‌دهد که گرایش افغانستانی‌ها به سفر به ترکیه و حتی علاقه به یادگیری زبان ترکی نیز در میان آنان به میزان زیادی افزایش یافته و از سویی دیگر برخی از سریال‌های ترکیه‌ای با مضامین تاریخی نیز حتی مورد توجه رهبران سیاسی قرار گرفته‌اند؛ به‌گونه‌ای که **عمران خان**، نخست‌وزیر پاکستان، از پاکستانی‌ها خواست تا به تماشای سریال **قیام ارطغرل** بنشینند اما در عین حال این سریال‌ها واکنش‌هایی را نیز از سوی نهادهای

^۱YÖRÜKOĞLU, AYŞE(2019), Turkish television serial production processes: Limitations on creative Practices in the digital era, o the School of Graduate Studies of Kadir Has University

^۲Kantarci, Kemal. Başaran, Murat Alper. Özyurt, Paşa Mustafa(2016), Understanding the impact of Turkish TV series on inbound tourists: A case of Saudi Arabia and Bulgaria. Tourism Economics23(3): 715-716

^۳<https://p.dw.com/p/1Bwcf>

^۴<https://www.bbc.com/news/world-asia-26319970>

^۵<https://www.thenews.com.pk/latest/723463-pm-imran-khan-praises-turkish-drama-series-dirilis-ertugrul-again>

سیاست‌گذار و تنظیم‌گر رسانه در کشورهای مختلف برانگیخته است. برای نمونه نهاد تنظیم‌گر رسانه افغانستان، انتشار یکی از سریال‌های ترکیه‌ای به نام عفت را خلاف شئون دانسته و از پخش آن جلوگیری کرده است و از سوی دیگر نیز سیاستمداران عرب انتشار سریال‌های تاریخی- ترکی همچون قیام ارطغرل را خلاف مصالح عربی و مروج نوع‌ثمنی‌گری دانسته و به مقابله با آن پرداخته‌اند به‌گونه‌ای که عربستان سعودی ساخت سریالی به نام پادشاه آتش را برای مواجهه در دستور کار خود قرار داد.^۶

در ایران نیز اگرچه پای این سریال‌ها در ابتدا از طریق شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای کشور ترکیه در مناطق آذری‌زبان باز شد، با پا به عرصه گذاشتن نسل دوم و سوم شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای فارسی‌زبان، این سریال‌ها به صورت فراگیری توسط اقشار مختلف مردم تماشا شد که در این میان نیز محور اصلی داستان اغلب این سریال‌ها را مضامینی چون خیانت، روابط جنسی خارج از خانواده، طلاق، تجاوز، فرزند نامشروع، عشق‌های مثلثی و نارقیقی تشکیل می‌داد و برخی از گزارش‌های اولیه نیز حاکی از آن است که مخاطب عمده این سریال‌ها زنان دارای تحصیلات متوسط و رو به پایین هستند اما با توسعه خدمات رسانه‌ای صوت و تصویر آنلاین در ایران و انتشار سریال‌های ترکیه‌ای بر بستر این پلتفرم‌ها گویی فاز سوم انتشار این محتواها در سپهر رسانه‌ای کشور آغاز شده و ساترا نیز به دنبال آن است تا با هم‌اندیشی از نخبگان و ذی‌نفعان به تصمیم‌گیری در خصوص این نوع محتوا دست یابد.

سوالات هم‌اندیشی

فرهنگی، سیاسی و اقتصادی:

- در فضای رسانه‌ای متنوع کنونی که مخاطب با سبب متنوعی از محتوا مواجه است، آیا انتشار سریال‌های ترکیه‌ای بر بستر سرویس‌های رسانه‌ای آنلاین ایرانی (همچون VOD) می‌تواند همچون گذشته پیامدها یا آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی پدید آورد؟ این آسیب‌ها کدام است؟
- با توجه به شرایط و آرایش سیاسی کنونی منطقه‌ای و بین‌المللی آیا انتشار این سریال‌ها بر بستر سرویس‌های رسانه‌ای ایرانی می‌تواند پیامدها و اثرات سیاسی-امنیتی را برای کشور پدید آورد؟ آن پیامدها چیست؟
- در شرایط کنونی که کشور درگیر تحریم‌های ظالمانه اقتصادی است آیا انتشار این سریال‌ها در فضای آنلاین می‌تواند منجر به پیامدهای اقتصادی برای کشور شود؟

صنعت رسانه‌ای کشور:

^۶<https://orientxxi.info/magazine/the-history-of-arab-turkish-relations-as-told-on-tv-series,3614>

^۷<http://anthropology.ir/article/30136>

- آیا انتشار سریال‌های ترکیه‌ای در شرایط حاضر می‌تواند جریان تولید محتوای بومی در کشور را تحت تاثیر قرار دهد؟ آن اثرات چیست؟
- منافع انتشار و زیان‌های منتشر نشدن این سریال‌ها برای پلتفرم‌های رسانه‌ای بومی چیست؟
- چنانچه برخی از این سریال‌ها با رعایت استانداردهای محتوایی موجود در کشور منتشر شوند آیا همچنان ریسک‌هایی برای انتشار آن متصور است؟ آن ریسک‌ها چیست؟
- آیا با متنوع‌تر شدن سبد مصرف رسانه‌ای مخاطبان ایرانی، این سریال‌ها مورد اقبال مخاطبان قرار خواهد گرفت؟

با توجه به ابعاد موجود، ساترا به‌عنوان نهاد تنظیم‌گر خدمات رسانه‌ای صوت و تصویر آنلاین در ایران چه اقداماتی را باید انجام دهد؟

دفتر مطالعات تنظیم‌گری رسانه

سازمان تنظیم مقررات رسانه‌های صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی (ساترا)

«زمستان ۱۳۹۹»